

SZVETLANA \ **CSERNOBILI**
ALEKSZIJEVICS \ **IMA**

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

Belarusz... A világ számára *terra incognita* – ismeretlen, felátáratlan vidék. „Fehér Oroszország” – valahogy így hangzik országunk neve angolul. Mindenki tudja, mi az, hogy Csernobil, de kizárólag Ukrajnához kötik. Beszelnünk kell még magunkról...

Narodnaja gazeta, 1996. április 27.

1986. ÁPRILIS 27-ÉN, EGY ÓRA HUSZONHÁROM PERC ÖTVENNYOLC MÁSODPERCKOR robbanássorozat rombolta le a fehérorosz határ közelében lévő csernobili atomerőmű 4-es energiablokkját. A csernobili katasztrófa volt a XX. század legnagyobb technológiai katasztrófája.

A tízmillió lakosú kis Fehéroroszország számára ez nemzeti tragédia volt, pedig a fehéroroszoknak nincs is atomerőművük. Agrárország most is, mint régen, a lakosság többsége falun él. A nagy honvédő háború idején 619 falut pusztítottak el a német fasiszták a lakosaikkal együtt fehérorosz földön. Csernobil után 485 falut és települést vesztett az ország: hetvenet közülük már örökre földbe temettek. Minden negyedik fehérorosz meghalt a háború alatt, ma minden ötödik sugárzszennyezett területen él. Ez 2,1 millió embert, köztük 700 ezer gyereket érint. A népességfogyás egyik fő oka a sugárzás. A Homeli és a Mahiljoui terület szenvedte meg leginkább a csernobili katasztrófát, itt 20 százalékkal több a halálozás, mint a születés.

A katasztrófa következtében 50×10^6 Ci* radionuklid került a légterbe, ennek 70 százaléka jutott Fehéroroszországnak. Területének több mint 23 százaléka cézium-137 radionukliddal fertőzött, melynek sűrűsége itt meghaladja az 1 Ci/km²-t. Összehasonlításképpen: Ukrajnában a terület 4,8 százaléka fertőzött, Oroszországban pedig 0,5 százaléka. Több mint 1,8 millió hektár termőföldön haladja meg a sugárszennyezés az 1 Ci/km²-t. Mintegy 0,5 millió hektár stroncium-90-nel szennyezett legalább 0,3 Ci/km² értékben. 264 ezer hektár termőföldet vontak ki művelés alól. Fehéroroszország az erdők országa. De az erdők 26 százaléka és a rétek több mit fele a Pripjaty, a Dnyeper és a Szosz árterében, sugárfertőzött területen található...

Az állandó, kis dózisu sugárzás hatására évről évre emelkedik az országban a rákos megbetegedések száma, egyre több a szellemileg elmaradott, idegi-pszichikai rendellenességektől és genetikai mutációktól szenvedő gyerek...

*Csernobil (cikkggyűjtemény), Minszk,
Belorusszkaja Enciklopedyija,
1996. 7., 24., 49., 101., 149. o.*

Az 1986. április 29-ei mérési adatok szerint magas háttér-sugárzást tapasztaltak Lengyelországban, Németországban, Ausztriában, Romániában, április 30-án pedig Svájcban és Olaszország északi részén, május 1-jén és 2-án Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában, Nagy-Britanniában, Görögország északi részén, május 3-án pedig Izraelben, Kuvaitban, Törökországban...

* A Curie rövidítése. A radioaktivitás mértékegysége, ma már gyakorlatilag nem használják (Valamennyi lábjegyzet a fordító megjegyzése.)

A nagy magasságba feljutott gáznemű és szálló anyagok elterjedése globális volt: május 2-án Japánban, május 4-én Kínában, május 5-én Indiában, május 5-én és 6-án pedig az Egyesült Államokban és Kanadában is regisztrálták ezeket.

Egy hét sem kellett ahhoz, hogy Csernobil világméretű problémává váljon...

*A csernobili baleset következményei Fehéroroszországban
(cikkggyűjtemény), Minszk, Mezsdunarodnij Viszsj
Szaharovszkij Kolledzs po Ragyioekologiji, 1992. 82. o.*

A 4-es reaktor, a Fedélnek nevezett objektum továbbra is mintegy 200 tonna radioaktív anyagot rejt ólom-vasbeton belsőjében. Ráadásul a fűtőanyag részben grafitral és betonnal keveredett. Senki sem tudja, mi történik most vele.

Sietve építették a szarkofágot, a szerkezete egyedülálló, nyilván büszkének is rá a pétervári tervezőmérnökök. Harminc évig kellene szolgálnia. Csak éppen „távirányítással” szerelték össze, a lemezeket robotok és helikopterek segítségével kapcsolták egymáshoz, ezért rések keletkeztek. Ma bizonyos adatok szerint a hézagok, repedések összterülete több mint 200 m², ezekből továbbra is jutnak ki radioaktív aeroszolok. Ha északi szél fúj, délen erősödik az urán-, plutónium- és céziumtartalmú szolok aktivitása. Ennél is nagyobb baj, hogy derűs napokon, ha kikapcsolják a fényt a reaktorteremben, fentről beáradó fényoszlopot láthatunk. Mi ez? Az eső is becsorog. Ha pedig nedvességnek van kitéve a fűtőanyagot tartalmazó tömeg, beindulhat a láncreakció...

A szarkofág olyan holttetem, amely lélegzik. Halált lélegzik. Meddig szolgálhat még? Ezt senki sem tudná megmondani, máig se lehet hozzáférni számos szerkezeti elemhez, így nem tudjuk megvizsgálni, meddig bírja. Azzal viszont min-

denki tisztában van, hogy a Fedél lerombolásának az 1986-os állapotoknál is szörnyűbb következményei lennének...

Ogonyok, 1996, 17., április

Csernobil előtt... nyolcvankét rákos megbetegedést jegyeztek föl százezer fehér orosz lakosra. Ma a következőképpen néz ki a statisztika: százezerből hatezer beteg. Majdnem hetven-négyszer több.

Az elmúlt tíz évben 23,5 százalékkal emelkedett a halálozás. Tizennégy ember közül csak egy hal meg időskorában, a többi nagyrészt munkaképes korú, 46–50 éves. A legszenyvezetebb területeken az orvosi vizsgálatok során megállapították, hogy tíz emberből hét beteg. Ha a falvakat járja az ember, döbbenet látja, hogy egyre nagyobb helyet foglalnak el a temetők...

Sok számadat mindmáig ismeretlen... Annaira szörnyűek, hogy ezeket továbbra is titokban tartják. A Szovjetunió nyolc-százezer sorkatonát és szolgálatba behívott likvidátort küldött a katasztrófa helyszínére, az utóbbiak átlagéletkora harminchárom év volt. A fiúkat meg rögtön az iskola után vitték katonai szolgálatra...

Csak Fehéroroszországban 115 493 személy neve szerepel a likvidátorok névsorában. Az Egészségügyi Minisztérium adatai szerint 1990 és 2003 között 8553 likvidátor halt meg. Naponta két ember...

Így kezdődött a történet...

Az 1986-os évben... A szovjet és a külföldi lapok címlapjára kerültek a riportok, melyekben a csernobili katasztrófáért felelős személyek peréről számoltak be...

Most pedig... Képzeljének el egy üres, négyemeletes házat. Lakók nélkül, de a holmijaik ott maradtak, a bútor meg a ruha, amit már nem használhat senki. Mert az a ház Csernobilban van... Pontosán ilyen házban, a halott városban tartottak sajtótájékoztatót azok, akik törvényt ültek a nukleáris katasztrófáért felelős személyek fölött. A legmagasabb szinten, az SZKP KB-ban döntöttek úgy, hogy a bűntény helyszínén kell kivizsgálni az ügyet. Csernobil városában. A helyi művelődési ház épületében tartották a pert. Hatan ültek a vádlottak padján: az atomerőmű igazgatója, Viktor Brjuhanov, Nyikolaj Fomin főmérnök, Anatolij Gyatlov helyettes főmérnök, Borisz Rogozskin műszakvezető, Alekszandr Kovalenko reaktorüzem-vezető és Jurij Lauskin, a szovjet Állami Atomenergia-felügyelet biztonsági felügyelője.

A nézőtéren üresek a székek. Csak újságírók ülnek ott. Egyébként sincsenek itt már emberek, „lezárták” a várost mint „szigorú ellenőrzés alatt álló sugárzási zónát”. Nem lehet, hogy pont ezért választották ki a per helyszínének? Minél kevesebb a tanú, annál kisebb a visszhangja. Nincsenek tévékamerák, nincsenek nyugati újságírók. Persze mindenki azt szeretné, ha tízesével ülnének a vádlottak padján a felelős hivatalnokok, a moszkvaiakat is beleértve. A modern tudományt is felelősségre kellett volna vonni, de odafent csak „gyalogáldozatra” voltak hajlandók.

Az ítélet... Viktor Brjuhanov, Nyikolaj Fomin és Anatolij Gyatlov tíz évet kapott. A többiek büntetése enyhébb volt. Anatolij Gyatlov és Jurij Lauskin meghalt a börtönben az erős sugárzástól kapott betegségben. Nyikolaj Fomin főmérnök

megőrült... Az erőmű igazgatója, Viktor Brjuhanov leülte mind a tíz évet, az utolsó percig. Szabadulása után családtagok és újságírók fogadták. Észrevétlen maradt az esemény.

Kijevben él az egykori igazgató, egyszerű hivatalnokként dolgozik egy cégnél...

Igy végződik a történet...

Ukrajna hamarosan grandiózus építkezésbe kezd. Új fedél készül a csernobili atomerőmű 1986-ban megsemmisült 4-es blokkját borító szarkofág fölé, amely a Boltív nevet kapta. A közeljövőben huszonnyolc ország több mint 768 millió dollárt fordít erre a célra. Az új fedélnek már nem harminc, hanem száz évig kell kitartania. Hatalmasabbat terveznek, mert akkora térfogatúnak kell lennie, hogy el tudják végezni az új hulladéktároló készítéséhez szükséges munkákat. Masszív alap kell: valójában mesterséges sziklaaljazatot kell kialakítani betonoszlopokból és lemezekből. Aztán el kell készíteni a tárolót, ahová átszállítják a régi szarkofág alól kitermelt radioaktív hulladékot. Az új fedél minőségi acélból készül, amely ellenáll a gamma-sugárzásnak. Csak fémből 18 ezer tonna kell...

A Boltív az emberség történetében példátlan építmény lesz. Különösen a két védőréteg magassága imponáló: eléri a százötven métert. A kinézete pedig az Eiffel-toronyra emlékeztet...

Fehérorosz internetes lapok 2002 és 2005 között publikált anyagai alapján

A KATONÁK KÓRUSA

Arcjom Bahcijarau, közlegény; Aljoh Ljavoncjevics Verabej, likvidátor; Vaszil Ioszifavics Huszinovics, gépkocsivezető-felderítő; Henadz Viktoravics Dzemjanyeu, rendőr; Vital Bariszavics Karbalevics, likvidátor; Valjancin Kamkou, gépkocsivezető, közlegény; Eduard Bariszavics Karatkou, helikopterpilóta; Ihar Litvin, likvidátor; Ivan Aljakszandravics Lukasuk, közlegény; Aljakszandr Ivanavics Mihalevics, sugárzásmérő; Aljoh Leanyidavics Paulau, őrnagy, helikopterpilóta; Anatol Bariszavics Ribak, őrszakaszparancsnok; Viktor Szanyko, közlegény; Rihor Mikalajevics Hovoraszt, likvidátor; Aljakszandr Vasziljevics Sinkevics, rendőr; Uladzimir Pjatrovics Sved, százados; Aljakszandr Mihajlavics Jaszinszki, rendőr.

„Riadóztatták az ezredünket... Sokáig tartott az utazás. Senki sem mondott semmi konkrétat. Csak Moszkvában, a Belorusz pályaudvaron közölték velünk, hová visznek. Egy fiú, alighanem leningrádi lehetett, tiltakozott: »Én élni akarok.« Bírósággal fenyegették. Pontosan ezt mondta a parancsnok a felsorakozott katonák előtt: »Börtönbe visznek, vagy golyót kapsz.« Nekem más érzéseim voltak. Pont az ellenkezőjét éreztem, szerettem volna valamilyen hőstettet végrehajtani. Próbára tenni a jellememet. Lehet, hogy gyerekes felbuzdulás volt? A Szovjetunió minden részéből voltak katonák az alakulatunkban. Oroszok, ukránok, kazahok, örmények... Izgultunk, az igaz, mégis vidám volt a hangulat.

Na, odavittek minket... Egyenesen az erőműbe. Adtak fehér köpenyt és fehér sapkát. Gézmaszkot. Tisztítottuk a területet. Egyik nap lent kotortuk, kapartuk össze a szemetet, a másik nap meg fönt, a reaktor tetején. Mindenhol lapáttal dolgoztunk. Gólyáknak hívtuk azokat, akik fölmentek. A robotok nem bírták, megbolondult a technika. Mi meg dolgoztunk. Megesett, hogy folyt a vér a fülünkéből meg az orrunkból. És kapart a torkunk. Valami csípte a szemünket. Állandóan monoton zúgást hallottunk. Szomjaztunk, de étvágyunk nem volt. Megtiltották a tornát, hogy ne szívjunk be fölöslegesen sugárszennyezett levegőt. Munkába meg teherautók nyitott platóján vittek.

De jól dolgoztunk. És nagyon büszkék voltunk erre...”

„Behajtottunk... Ott állt egy *Tiltott zóna* feliratú tábla. Nem voltam háborúban, de ezt mintha ismerősnek éreztem volna... Valahonnan az emlékezetem mélyéről jött elő... És valahogy kapcsolódott a halálhoz...

Láttunk az utakon elvadult kutyákat, macskákat. Néha furcsán viselkedtek, nem ismerték meg az embereket, menekültek tőlünk. Nem értettem, mi van velük, amíg nem kaptunk parancsot arra, hogy lőjük le őket... Le voltak pecsételve a házak, a mezőgazdasági gépeket meg ott hagyták... Érdekes látvány. Nincs senki, csak mi, rendőrök, és járőrözünk. Bemegy az ember egy házba – fényképek a falon, a lakók meg sehol. Iratok hányódnak: Komszomol-tagkönyvek, igazolások, dicsérő oklevelek... Az egyik házból elvittük a tévét, de olyat nem láttam, hogy bárki is hazavitt volna valamit. Először is, az volt az érzésünk, hogy bármelyik pillanatban visszajöhetnek a lakók... Másodszor, mindez... kapcsolódott a halálhoz...

Elautóztunk a boltokhoz, magához a reaktorhoz is. Fényképezkedni... Hogy legyen mivel dicsekedni otthon... Erősebb volt a kíváncsiság a félelemnél: vajon mi lehet ez? Én például nem mentem oda, mert fiatal feleségem volt, nem akartam kockáztatni, a fiúk meg lelöktek fejenként két decit, és nekivágtak... (*Elballgat.*) Visszajöttek élve, ez pedig azt jelenti, hogy minden rendben van.

Helyettesíték valakit éjszakai ügyeletben. Járőrözünk... Fényesen ragyog a hold. Mint egy utcai lámpa a magasban.

Falusi utca... Sehol egy ember... Eleinte még égett villany a házakban, aztán kikapcsolták. Autóznak tovább – kiront az iskolából egy vaddisznó, átvág előttünk. Vagy róka. Állatok laktak a házakban, az iskolákban, a klubokban, ahol ilyen plakátok virítottak: »Célunk az egész emberiség boldogsága«, »Győz a világ proletariátusa«, »Lenin eszméi örökké élnek«. A kolhoz irodáiban vörös zászlók, vadonatúj lobogók, díszoklevelek egymásra tornyozva, rajtuk dombornyomással a vezetők profilja. A falakon a vezérek portréi, az asztalokon gipszvezérek. Mindenütt háborús emléktárgyak... Másfajta emléktárgyakat nem láttam. Rohammunkában összetákoltt épületek, betonból készült szürke tehénistállók, rozsdás szénatárolók. Meg a hősi temetők, a dicsőség dombjai, kicsik és nagyok... »Ez lenne a mi életünk? – kérdeztem magamat, mert már más szemmel néztem mindezt. – Így élünk?« Mintha egy harcias törzs hagyta volna el a helyét, ahol ideiglenesen állomásozott... Elvonult volna valahová...

Az én agyamat is szétvetette a csernobili robbanás. Gondolkodni kezdtem.”

„Elhagyott ház... Zárva van. Kismacska az ablakban. Azt hittem, agyagból van. Odamegyek: élő. Minden virágot meg-

evett a virágcserépekből. Az összes muskátlit. Hogy került ide? Vagy itt hagyták?

Az ajtón cédula: »Kedves járókelő, ne keress drága holmikat. Nálunk nem voltak ilyenek. Használhatsz bármit, de ne fosztogass. Visszajövünk.« Más házakon különböző színű feliratokat láttam: »Bocsáss meg, szülőházam!« Úgy búcsúztak el a háztól, mint az emberektől. Azt írták: »Holnap elmegyünk«, megadták a dátumot, sőt még az órát és a percet is. Iskolai füzetből kitépett lapon, gyerekírással: »Ne bánts a macskát, mert mindent megesznek a patkányok.« Vagy: »Ne öld meg a mi Csibészünket. Ó jó.« (*Becsukja a szemét.*) Elfelejtettem mindent... Csak arra emlékszem, hogy idejöttem, többre nem. Mindent elfelejtettem... Három évvel a leszerelés után történt valami az emlékezetemmel... Még az orvosok se tudják, mi... Nem tudok pénzt számolni, eltévesztem. Megyek egyik kórházból a másikba...

Mondtam már magának? Odamegy az ember egy házhoz, azt hiszi, üres. Kinyitja – ott ül egy macska... Meg az azok a cédulák a gyerekek üzeneteivel...”

„Behívtak szolgálatra...

Azt a feladatot kaptuk, hogy ne engedjük be a helyi lakosokat a kiürített falvakba. Zárat alakítottunk ki az út mellett, földkunyhókat és megfigyelőtornyokat építettünk. Valami miatt »partizánoknak« hívtak minket. Nyugodt élet. Mi meg ott állunk. Katonai egyenruhában. A parasztok nem értették, miért nem vihetik el például a vödrüket, a korsóikat, a fűrészt vagy a fejszét. Miért nem takaríthatják be a termést? Hogy lehetne elmagyarázni nekik? Az út egyik oldalán tényleg katonák állnak, nem engednek át senkit, a másikon meg tehének legelnek, zúgnak a kombájnok, csépelik a gabonát. Összegyűlnek

az asszonyok, és siránkoznak: »Fiacskáim, engedjete be! Ott a földünk... a házikónk...« Hoztak tojást, szalonnát, kisüstit. Engedjete... Siratták a mérgezett földet. A bútorokat... A háztartásukat...

Minket meg azzal a feladattal küldenek szolgálatba, hogy ne engedjük be őket. Ha egy öregasszony hoz egy kosár tojást, el kell koboznunk, és el kell temetnünk. Megfejté a tehenet, hoz egy vödör tejet. Vele a katona. El kell temetni a tejet... Titokban fölszedték a krumplijukat – el kell venni. Meg a céklát, a hagymát, a tököt. El kell temetni... Az utasításnak megfelelően... És olyan termés volt mindenkiből, hogy bárki megirigyelhetné. És milyen szép minden körülöttünk. Arany ős. Mindenkinek olyan volt az arca, mintha örült lenne. Nekik is, nekünk is.

Világgá kürtölték az újságok a hősiességünket... Hogy mi micsoda hős legények vagyunk... Komszomolista önkéntesek!

És kik voltunk valójában? Mit csináltunk? Ezt szeretném megtudni. Szívesen olvasnék róla. Pedig magam is ott voltam...”

„Katona vagyok, ha parancsot kapok, teljesítenem kell... Esküt tettem...”

De ez nem minden... Hősies nekibuzdulás, az is volt. Ezt belénk nevelték... Iskoláskorunk óta ezt sulykolták. A szüleink is. Politikai tiszték is ügködtek ott. Rádió, tévé! Különböző emberek különbözőképpen reagáltak: egyesek azt akarták, hogy interjút készítsenek velük, írjanak róluk az újságokban, mások mindezt munkának tekintették, megint mások... Találkoztam olyanokkal, akik úgy érezték, hőstettet hajtanak végre. Bekerülnek a történelembe. Jól megfizettek minket, de a pénz kérdése mintha föl se merült volna. Négyszáz rubel

a fizetésem, ott meg ezret kaptam, szovjet rubelben. Nagy pénz volt annak idején. Később a szemünkre vetették: »Tömtek benneteket pénzzel, aztán hazajöttetek, rögtön kaptatok autót, bútort, sorban állás nélkül.« Ez persze sértő. Mert volt hősies nekibuzdulás is...

Rémület fogott el minket, mielőtt indulnunk kellett ide. Nem tartott sokáig, ott már elmúlt... Parancs. Munka. Feladat. Szerettem volna megnézni felülről, helikopterből a reaktort: mi történt ott, hogy néz ki? De ezt megtiltották. Ráírták nekem egy cédulára, 21 röntgen, de nem voltam meggyőződve arról, hogy tényleg annyi. Egyszerű volt a procedúra: az ember elrepül Csernobil járási székhelyre (járási szintű kisváros, nem valami nagyvilági hely, amilyennek elképzeltem), ott ül a sugármérő szakember, tíz-tizenöt kilométerre az erőműtől, és méri a háttérsugárzást. Aztán megszorozták a mérési adatokat annyival, ahány órát aznap repültünk. Mégis fölszálltam a helikopterrel, és a reaktor fölé repültem: oda, vissza, mindkét irányba megtettem az utat; az egyik nap nyolcvan röntgent mértek, a másik nap százhuszat... Éjszaka két óra hosszat körözök a reaktor fölött. Infravörös fényképeket készítenek, olyanok rajtuk a szétszóródott grafitdarabok, mintha „fényt kaptak” volna... Nappal ezt nem lehetett látni...

Beszélgettem tudósokkal. Azt mondja az egyik: »Lenyalozhatom a helikopterét, akkor se lesz semmi bajom.« A másik meg: »Fiúk, miért repültök így? Védekeztek a sugárzás ellen, mert így megrövidítitek az életeteket. Vegyetek föl valamit, ragasszátok körbe az ülést védőréteggel!« A fuldoklók mentsek meg magukat. Ólomlemezrel védtük az ülést, mellényt is szabunk belőle magunknak... Vékony ólomlemezről... De kiderült, hogy bizonyos sugaraktól véd, másoktól meg nem. Kivörösödött az arcunk, mintha megégett volna, nem tudtunk

borotválkozni. Reggeltől késő éjszakáig repültünk. Nem volt ott semmi fantasztikus. Csak munka. Kemény munka. Éjszaka meg a tévé előtt ültünk, mert pont akkor volt a foci-világbajnokság. Természetesen a fociról beszélgettünk.

Aztán gondolkodni kezdtünk... Nem akarok hazudni... Nem egyhamar, az biztos, vagy három-négy évvel ezután... Amikor egyikünk megbetegedett, a másik pedig... Szóval meghalt valaki... Megőrült... Végzett magával... Akkor kezdtünk gondolkodni. De azt hiszem, csak húsz-harminc évvel a történetek után fogunk fel valamit. Nekem az afgán balhé (két évet nyomtam le) meg Csernobil is összejött (ott három hónapig voltam) – ezek életem legmeghatározóbb élményei...

Nem mondtam meg a szüleimnek, hogy Csernobilba vezényeltek. A bátyám véletlenül vett egy *Izvesztyija*-t, meglátta benne a fényképet, és vitte édesanyámnak: »Na, nézd csak, mekkora hős lett!« Édesanyám meg elsírta magát...”

„Vittek minket az erőműbe...”

Velünk szemben meg a kilakoltatott emberek menetoszlopa. Hozták a gépeiket. Hajtották a marhákat. Éjjel-nappal.

Mentünk tovább... És tudja, mit láttam? Az út szélén. A napfényben... A legfinomabb ragyogó tiszta fény... Mintha kristályok csillognának... A legapróbb darabkák... Kalinkavicsi felé mentünk, Maziron át. A szivárvány minden színében játszott valami... Megbeszéltük egymás között. Csodálkoztunk. A falvakban, ahol dolgoztunk, rögtön kiszúrtuk, hogy kis lyukak égtek a levelekbe, de mikor szedtünk uborkát meg paradicsomot, azokon a leveleken is láttunk fekete lyukakat... Ősz volt. Pirosak a bogyóktól a ribizlibokrok, roska-doznak az ágak a rengeteg alma alatt – persze nem tudja meg-

tartóztatni magát az ember. Eszik belőle. De elmagyarázták nekünk, hogy nem szabad. Mi meg káromkodtunk, és ettük.

Odamentem... Pedig kimaradhattam volna belőle. Jelentkeztem önkéntesnek. Az első napokban nem találkoztam olyan emberrel, aki közömbös maradt volna, csak akkor láttam üres tekinteteket, amikor már hozzászoktunk. Kitüntetésekre hajtottunk? Kedvezményekre? Baromság! Nekem személy szerint nem kellett semmi. Lakás, autó... Mi kell még? Persze, nyaraló... Megvolt mindenem. Hajtott a férfiúi kalandvágy... Egy igazi férfi igazi kihívást akar. A többiek meg? Kapaszkodjanak az asszony szoknyájába... Az egyik igazolást hozott arról, hogy szül a felesége, a másíknak kisgyereke van... Hát igen, kockázatos. Hát igen, veszélyes a sugárzás miatt, de hát valakinek akkor is meg kell csinálnia. Apáink talán nem mentek a háborúba?

Hazatértünk. Mindent levettem, megszabadultam minden ruhámtól, amit ott hordtam, kivágtam az egészséget a szemétdobóba. Csak a ködvágó sapkámot ajándékoztam a kisfiamnak. Annyira kérte. Abban járt, le nem vette volna. Két évvel ezután megkaptuk a diagnózist: agydaganat...

A többit már maga is kitalálhatja... Nem akarok többet mondani erről...”

„Nem sokkal azelőtt jöttem vissza az afgánoktól... Szerettem volna élni. Megnősülni. Rögtön meg akartam nőülni...”

Mi vár rám itthon? Piros csíkos behívó »speciális gyakorlatra«, egy órán belül meg kell jelennem a megadott címen. Anyám rögtön elsírta magát. Azt hitte, megint háborúba kell mennem.

Hová visznek? Minek? Nem mondanak szinte semmit. Fölrobbant valami reaktor... És akkor mi van? Szluckban beöltöztünk egyenruhába, ott derült ki, hogy Hojnyiki járási

székhelyre megyünk. Megérkeztünk Hojnyikiba, ott még semmit se tudtak az emberek. Hozzánk hasonlóan ők is akkor láttak először sugármérőt. Vittek tovább egy faluba... Ott meg folyik a lagzi: csókolóznak a fiatalok, szól a zene, isszák a kisüstit. Ahogy a lagziban szokás. Mi meg parancsot kapunk, hogy távolítsuk el a talaj legfelső rétegét egy ásonyom mélységig... Vágjuk ki a fákat...

Kiadták a fegyvert is. A géppisztolyokat. Arra az eshetőségre, ha ránk támadnának az amerikaiak... A politikai foglalkozásokon előadásokat tartottak a nyugati különleges szolgálatok diverzáns tevékenységéről, aknamunkájáról. Este egy külön sátorban hagytuk a fegyvert. A tábor közepén. Egy hónappal később begyűjtötték. Seholy egy diverzáns. Csak röntgenek... Curie-k...

Május 9-én, a Győzelem Napján érkezett egy tábornok. Fel-sorakoztattak, megköszöntöttek minket az ünnep alkalmából. Az egyik katona a sorban összeszedte a bátorságát, és megkérdezte: »Miért titkolják előttünk, hogy mekkora a háttérsugárzás? Milyen dóziseket kapunk?« Csak egy ilyen ember akadt. Miután elment a tábornok, hívatta az egységparancsnok, és leordította a fejét: »Ez provokáció! Pánikkeltés!!« Pár nappal később adtak ki valamilyen gázalarcot, de nem használta senki. Kétszer megmutatták a sugármérőt, de nem adták a kezünkbe. Háromhavonta engedtek haza pár napra. Csak egy parancsot kapott az illető: hozzon vodkát. Két hátizsák vodkát cipeltem oda. A tenyerükön hordozták.

Mielőtt hazaengedtek, mindenkit hívatott a kágébé, és azt tanácsolta igen meggyőzően: ne beszéljünk seholy senkinek arról, amit láttunk. Amikor visszajöttem az afgánoktól, tudtam, hogy élni fogok. Csernobil után minden fordítva volt: pont akkor érheti utol a halál az embert, amikor már otthon van.

Hazatértem... És csak akkor kezdődött minden...”

„Mit jegyeztem meg... Mi vésődött az emlékezetembe? Egész nap a falvakat járom... A sugármérővel... És egy asszony se kínál meg minket almával... A férfiak nem félnek annyira, hoznak kisüstit, szalonnát: »Gyere, ebédelj velünk!« És nem illik visszautasítani, másrészt viszont nem olyan nagy öröm tiszta céziumot ebédelni. Inni iszok, a falatozásról viszont lemondtam.

Vargányák lapultak szét az autók kerekei alatt. Vajon ez normális? Lusta, kövér harcsák úszkáltak a folyóban, a szokásosnál ötször vagy akár hétszer nagyobbak. Vajon ez normális? Vajon...

Az egyik faluban mégis asztalhoz ültettek minket... bárányüst... A házigazda beivott, és bevallotta: »Kis báránka. Levágtam, mert már rá se tudtam nézni. Micsoda szörnyszülött! Nincs is kedvem enni belőle.« Erre lelöktem egy pohár kisüstit ... Elmosolyodik a házigazda: »Mi itt adaptálódtunk, mint a kolorádóbogarak.«

Odatettük a sugármérőt a házhoz – rögtön kiakadt a műszer...”

„Eltelt tíz év... Olyan volt már, mintha nem is lett volna; ha nem betegszem meg, elfelejtem...”

Szolgálni kell a Hazát! A Hazát szolgálni szent dolog. Kaptam fehérneműt, kapcát, csizmát, váll-lapokat, ködvágó sapkát, nadrágot, zubbonyt, derékszíjat, málhazsákot! Indulás! Adtak egy billenőplatós teherautót. Betont szállítottam. Ülök a kabinban, abban a hiszemben, hogy megvéd a vas és az üveg. Lesz, ami lesz... Megúszom! Sok fiatal volt, még nő-sülés előtt álltak a fiúk. Nem viseltünk védőmaszkot... Illetve emlékszem egyvalakire... Egy idősebb sofőrre... Ő mindig védőmaszkban vezetett. Mi meg nem. A közlekedési rendőrök

is maszk nélkül álltak az út szélén. Mi a kabinban, ők meg nyolc órát álltak a radioaktív porban. Mindenkinek jól fizettek: háromszoros bér plusz kiküldetési díj. Kihasználtuk a lehetőséget... Tudtuk, hogy segít a vodka. A legjobb szer arra, hogy működésbe hozza a szervezet védekező mechanizmusait sugárfertőzés esetén. És megszünteti a stresszt. Nem véletlenül adták a háborúban a nevezetes népbiztossági decit. Szokásos életkép: részeg rendőr bíróságol részeg sofőrt...

Ne írjon, kérem, a szovjet hősiesség csodáiról. Voltak... csodák! De mindenekelőtt nemtörődömség, trehányság, és csak azután csodák. Lezárni a lőrést... A géppuskafészek elé veti magát a harcos... De arról már nem ír senki, hogy elvileg nem adható ki ilyen parancs. Úgy dobtak ide minket, ahogy a homokot szórták a reaktorra... Mint a homokzsákokat. Mindennap új »frontújságot« függesztettek ki: »derekasan és önfeláldozóan dolgozunk«, »kitartunk és győzünk«. Szép nevet kaptunk: »a tűz katonái«.

Kaptam a hőstettért oklevelet és ezer rubelt..."